

Pożegnanie Profesora Zenona Urygi (4 X 1934 – 1 VIII 2024)

Z wielkim żalem i smutkiem przyjęliśmy w Katedrze Dydaktyki Literatury i Języka Polskiego wiadomość o śmierci prof. dr. hab. Zenona Urygi, współtwórcy naszej Katedry i jej kierownika w latach 1974–2006. Profesor urodził się 4 października 1934 roku w Staroniwie (obecnie Rzeszów)¹. W 1951 roku zdał maturę w Liceum Ogólnokształcącym im. Jana Długosza w Nowym Sączu. W okresie 1951–1954 był studentem studiów I stopnia filologii polskiej w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Krakowie. W latach 1957–1958 odbywał studia magisterskie w WSP w Krakowie, które zakończył obroną pracy dyplomowej pt. *Spór o malarstwo a spór o naturalizm*, napisanej pod kierunkiem prof. Jana Nowakowskiego. W 1958 roku rozpoczął pracę w uczelni macierzystej w Katedrze Metodyki Nauczania Literatury i Języka Polskiego. Stopień doktora uzyskał w 1967 roku na podstawie rozprawy zatytułowanej *Twórczość literacka Antoniego Sygietyńskiego na tle jego działalności krytycznej i publicystycznej* (promotor prof. J. Nowakowski), zaś habilitację w 1978 roku, tytuł profesora w 1992 roku, a stanowisko profesora zwyczajnego w 1998 roku. Pan Profesor pełnił w Uczelni wiele funkcji. Był przecież nie tylko kierownikiem Katedry Dydaktyki Literatury i Języka Polskiego, który wypromował 11 doktorów, ale i prorektorem (1981–1984), rektorem (1990–1993), dziekanem Wydziału Humanistycznego (1996–1999), przewodniczącym Komisji Uczelnianej NSZZ „Solidarność” (1989–1990) i członkiem Senatu (1988–2005).

Profesor doktor habilitowany Zenon Uryga za swoją wieloletnią działalność był wielokrotnie nagradzany i odznaczany. Otrzymał: Złoty Krzyż Zasługi (1976), Medal KEN (1980), Złotą Odznakę „Za zasługi dla Ziemi Krakowskiej” (1981), Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (1988), Krzyż Oficerski Orderu Odrodzenia Polski (2003), Nagrodę Ministra Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki (1973), Nagrodę Rektora (1992, 1997, 1999, 2001, 2002, 2006).

Odszedł od nas wybitny badacz literatury, dydaktyk literatury i języka polskiego. Zainteresowania naukowe Profesora skupiały się wokół różnych zagadnień. Ich świadectwami są liczne i cenione publikacje, a wśród nich monografie autorskie: *Poezja*

¹ Przedstawione w tekście informacje faktograficzne pochodzą z zasobów Archiwum UKEN; zob. też: J. Wojtyca, *Rektorzy WSP/AP*, „Konspekt” 2006, nr 1 (25), <https://archive.is/Nrjhg#selection-977.325-977.413> (dostęp: 15.10.2024).

Lenartowicza w szkole (1972), *Odbiór liryki w klasach maturalnych* (1982), *Godziny polskiego. Z zagadnień kształcenia literackiego* (1996); artykuły naukowe; prace pod redakcją, np. *Dydaktyka literatury i języka polskiego w kształceniu nauczycieli. Studia* (1991), *Drogi i ścieżki polonistyki gimnazjalnej* (2001), *Kształcenie sprawności językowej i komunikacyjnej. Obraz badań i działań dydaktycznych* (2005). Profesor zajmował się m.in. twórczością pisarzy doby pozytywizmu i naturalizmu; pracami bibliograficznymi z zakresu metodyki nauczania języka polskiego, których efektem są ciągle przydatne książki opracowane przez niego we współpracy z Zenonem Jagodą, Jerzym Jarowieckim i Władysławem Szyszkowskim: *Bibliografia metodyki nauczania języka polskiego (1918–1939)*, *Bibliografia metodyki nauczania języka polskiego (1945–1969)*. Warto także dodać, że Uczony do ostatnich dni życia pracował nad dalszymi częściami bibliografii metodyki nauczania języka polskiego. Chciał je bowiem zamknąć na roku 2018. Wiele lat pracy poświęcił niezwykle ważnym i potrzebnym, choć żmudnym, badaniom nad odbiorem literatury w szkole. Skupiał uwagę np. na recepcji twórczości pisarzy w podręcznikach, prowadził badania nad barierami w szkolnym odbiorze liryki, analizował uwarunkowania szkolnej komunikacji literackiej i wiązał je z refleksją metodologiczną nad sposobami badania procesu dydaktycznego w kształceniu literackim.

Pan Profesor – także autor metod kształcenia literackiego – zawsze stawiał uczenia w centrum działań nauczycielskich. Jako propagator antropocentrycznych i antropologicznych idei kształcenia otwierających na uznanie i rozwijanie podmiotowości wychowanków, nie zapominał również o nauczycielach. I tak np. w latach 80. zespół Katedry pod jego kierunkiem pracował „nad cyklem audycji radiowo-telewizyjnych NURT poświęconych metodom integrowania analizy utworów z kształceniem sprawności językowej (koncepcja cyklu, lekcje przykładowe, wykłady i uczestnictwo montażu programów, publikacje)”²; uczestniczył także „w koordynowanych przez B. Niemierkę badaniach nad modernizacją kształcenia nauczycieli [...]”³. Profesor dbał o integrację pracowników Katedry Dydaktyki Literatury i Języka Polskiego, stwarzając dogodne warunki do pracy w różnych zespołach, np. zespole kierowanym przez Zofię Agnieszkę Kłakównę „nad zainicjowanym przez nią cyklem podręczników *To lubię!* dla szkół podstawowych, gimnazjów i liceów [...]”⁴.

Zenon Uryga obejmował myślą naukową nauczycieli, prowadząc badania skoncentrowane m.in. na zawodowym przygotowaniu studentów filologii polskiej. To spod jego ręki wyszło wiele przedsięwzięć z zakresu pedeutologii, np. projekt *Unowocześnienia kształcenia nauczycieli – Model dydaktyk przedmiotowych* (1987–1990), którym kierował w Katedrze. Zmarły był również twórcą koncepcji pierwszych w Polsce studiów doktoranckich z zakresu dydaktyki literatury i języka polskiego. Trzeba zaznaczyć, że Profesor ze szkołą związany był nie tylko zainteresowaniami naukowymi.

² Z. Uryga, *Z zagadnień budowania katedr*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia ad Didacticam Litterarum Polonarum et Linguae Polonae Pertinentia” 2010, [t.] 2, nr 79, s. 30.

³ Tamże.

⁴ Tamże.

Po ukończeniu studiów pracował przecież w Państwowym Ośrodku Wychowawczym – Szkole Podstawowej dla dzieci koreańskich w Szklarskiej Porębie (1954–1955), Państwowym Liceum Pedagogicznym w Lubomierzu koło Lwówka Śląskiego (1955–1957). Przez wiele lat jako pracownik naukowy obserwował wraz z grupami dydaktycznymi lekcje prowadzone przez nauczycieli, hospitował studentów i opiekujących się nimi polonistów. Doceniając rolę praktyki przedmiotowej, tak po latach wspominał:

pamiętam, jak kiedyś pojechałem na praktykę do naszych studentów, chyba do Jędrzejowa, i widziałem, jak tamtejsza profesorka prowadziła lekcję. Zadała kilka pytań problemowych i nic więcej, czasem gestem czy mimiką wyrażała swoją opinię o wypowiedziach uczniów, ale przede wszystkim dawała im szansę samodzielnej wypowiedzi. [...] Najważniejsze jest, aby zająć odpowiednie stanowisko wobec młodzieży, nie narzucać im niczego, ale sondować ich opinie, starając się uchwycić spojrzenie młodzieży. Praktyka bardzo wiele uczy⁵.

Profesor doktor habilitowany Zenon Uryga zainicjował i organizował od 1983 roku konferencję z cyklu Jesienna Szkoła Dydaktyków Literatury i Języka Polskiego odbywającą się co dwa lata, której 40-lecie obchodziliśmy w ubiegłym roku, z aktywnym udziałem jej założyciela. W listopadzie 2023 roku, na otwarciu obrad jubileuszowych, Uczony wygłosił referat zatytułowany: *Kilka słów o początkach Jesiennej Szkoły Dydaktyków Literatury i Języka Polskiego*. Warto dopowiedzieć, że Profesorowi zawsze leżał na sercu los rodaków – nauczycieli szkolnych i akademickich z Kresów (Grodno, Wilno). Także i oni brali udział w spotkaniach naukowych w ramach wspomnianego cyklu konferencji. Wymiana doświadczeń zaowocowała zapoczątkowaniem przez Profesora współpracy Katedry np. z Wileńskim Uniwersytetem Pedagogicznym (obecnie Akademia Edukacji Uniwersytetu Witolda Wielkiego), która trwa do dzisiaj. Zmarły współpracował również z Uniwersytetem w Grodnie, Narodowym Instytutem Pedagogicznym w Paryżu, ośrodkami badań dydaktycznych w Wilnie, Nitrze, Sztokholmie. Renoma Jesiennej Szkoły Dydaktyków Literatury i Języka Polskiego – najstarszej w Polsce konferencji dydaktycznej – wciąż się utrzymuje. Jej wartość doceniają badacze z kraju i z wielu zagranicznych ośrodków uniwersyteckich.

Pożegnaliśmy nie tylko znamienitego badacza, o którego zasługach można by mówić przez kilka godzin, dni, miesięcy – wszak są one ponadczasowe oraz istotne w procesie projektowania edukacji humanistycznej w szkole i uniwersytecie. Odszedł od nas 1 sierpnia 2024 roku wspaniały, wymagający, a jednocześnie wyrozumiały nauczyciel akademicki, pełen kultury i szlachetności; serdeczny i zaangażowany wychowawca wielu pokoleń polonistów, uczestnik licznych działań służących podniesieniu jakości kształcenia; członek kilku komisji i zespołów, np. Komisji Historycznoliterackiej PAN Oddział w Krakowie, Komitetu Nauk o Literaturze Polskiej PAN, Komisji ds. reformy programów nauczania przy Ministerstwie Oświaty i Wychowania, Zespołu programowego języka polskiego, Komisji Akredytacyjnej Wyższego Szkolnictwa

⁵ *By zrozumieć siebie i świat... Wspomina prof. Zenon Uryga*. Wywiad przeprowadzony przez Sylwię Kondek i Martę Plak, „Konspekt” 2016, nr 2 (57), s. 119.

Zawodowego, Rady Programowej Centralnej Komisji Egzaminacyjnej przy MEN, Komisji do Oceny Podręczników Szkolnych Polskiej Akademii Umiejętności, Zespołu – Rady Kształcenia Nauczycieli przy MEN, Biura ds. Reformy Szkolnej MEN. Zmarły był także członkiem Towarzystwa Literackiego im. Adama Mickiewicza, współredaktorem serii wydawniczej „Z Teorii i Praktyki Dydaktycznej Języka Polskiego”, redaktorem technicznym „Ruchu Literackiego”, członkiem komitetu redakcyjnego „Polonistyki” i „Nowej Polszczyzny”. Nadto brał udział w pracach Olimpiady Literatury i Języka Polskiego.

Profesor był wyjątkową Osobą – pełną pasji naukowej i dydaktycznej, którą wyróżniał szacunek dla człowieka i cechowały m.in. otwartość, życzliwość, odpowiedzialność, cierpliwość, rozsądek i rozwaga, zdyscyplinowanie, wytrwałość, skromność i pokora, a także finezja słowa, elokwencja i duże poczucie humoru, zachęcające uczestnika dialogu do intelektualnego łamania głowy. Troską Profesora było, aby po jego odejściu na emeryturę duch kultury osobistej nadal panował w Katedrze.

* * *

Szanowny Panie Profesorze, trudno uwierzyć, że Pana już nie ma, że nie obdarzy nas Pan ciepłym słowem, wspólnie nie przedyskutujemy spraw ważnych dydaktycznie, nie wypłaczymy się na Pana ramieniu. Trudno sobie wyobrazić, że nie będzie Pan uczestniczył w Otwartych Seminariach Naukowych organizowanych w ramach zebrań naszej Katedry, że nie zobaczymy Pana Profesora w czytelni pracującego nad dalszymi częściami publikacji bibliograficznej, że nie weźmie Pan udziału w kolejnych obradach Jesiennej Szkoły Dydaktyków Literatury i Języka Polskiego oraz okolicznościowych spotkaniach pracowników Katedry. Panie Profesorze, już nie zaprosi nas Pan do swojego domu, aby zrealizować zaplanowane jeszcze w czerwcu i lipcu 2024 roku działania zawodowe. Nie było nam też dane uczcić jubileuszu 90. urodzin przygotowaną przez Pana Profesora pigwówką.

Drogi Mistrzu i Szefie, jak zwykliśmy mawiać, w dniu pogrzebu oprócz najbliższej Rodziny pożegnała Cię również Rodzina dydaktyczna; pożegnały Cię Twoje naukowe dzieci i wnuki – te, których byłeś promotorem; te, których prace recenzowałeś; te, które pracowały naukowo i dydaktycznie pod Twoim czujnym okiem. Pożegnali Cię także nauczyciele szkolni. Dziękujemy za wieloletnią i znaczącą obecność wśród nas, za budowanie interpersonalnych mostów, troskę o rozwój Katedry i jej pracowników, obejmowanie nas czułą refleksją, za niesienie bezinteresownej pomocy, za rozliczne i wartościowe dyskusje, polemiki, cenne rady i wskazówki naukowe; mądrość słów wypowiedzianych na temat życia; wielkie pokłady ciepła, wrażliwości i empatii; za troskę, serce na dłoni i łzy wzruszenia, których nigdy nie wstydził się Pan okazywać.

Kochany Profesorze, ile razy pytano: „Co słyhać?”, tyle razy żywiłowo odpowiadałeś: „Jeszcze żyję!”. Profesorze, nie umarłeś! Naprawdę: „Ty żyjesz, chociaż martwe masz powieki, / Bo w sercach [...] trwać będziesz na wieki”⁶.

⁶ A. Milska, *Dzieje życia Jana Christiana Andersena*, [w:] J.Ch. Andersen, *Baśnie*, przeł. S. Beylin, S. Sawicki, Warszawa 1968, s. 20.

[...]

Pokój Ci wieczny w cichej krainie,
Gdzie ból nie sięga i łza nie płynie,
Gdzie tylko słychać głos Boga serdeczny,
Pokój Ci wieczny⁷.

Danuta Łazarska
kierownik Katedry Dydaktyki Literatury i Języka Polskiego
UKEN w Krakowie
8 sierpnia 2024 r.

⁷ <https://poezja.org/forum/utwor/96293-pok%C3%B3j-ci-wieczny/> (dostęp: 3.08.2024).

